

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук,
доцента, завідувача кафедри освітології і педагогіки Західноукраїнського
національного університету Ребухи Лілії Зіновіївни на дисертацію
Пришляк Оксани Юріївни «Теорія і методика формування міжкультурної
компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій»,
що подана на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

**Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами
відповідних галузей науки.**

В сучасних умовах викликів загальнопланетарного масштабу (мультикультуралізму, глобалізаційних, інтеграційних, міграційних та ін. процесів) потребує переосмислення цільове призначення освіти, яка покликана сприяти гуманізації й стабілізації суспільних взаємин.

Закономірно, що мультикультурність сьогочасного світу вносить вагомі змістовні корективи у професійну діяльність фахівців соціономічних професій, потребуючи від них нових підходів до виконання професійних функцій і завдань. Відповідно зростає попит на фахівців соціономічних професій, здатних виконувати власну професійну діяльність з урахуванням викликів сьогодення та вимог сучасного багатокультурного соціуму.

Актуальність формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій значною мірою зумовлена суперечностями, які виявлені Оксаною Юріївною в процесі аналізу наукових праць з проблематики дослідження та практики підготовки відповідних фахівців, між:

– стрімкими темпами й масштабами глобалізаційних та міграційних процесів у сучасних умовах, що ставлять нові виклики перед фахівцями соціономічних професій для унеобхідненого здійснення професійної діяльності у мультикультурному середовищі, і недостатнім рівнем їхньої міжкультурної компетентності;

– соціальною значущістю проблеми формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій у процесі професійної підготовки й недостатньо адаптивними напрацюваннями теоретичних та методичних засад означеного процесу науковцями;

– необхідністю підготовки кваліфікованих фахівців соціономічних професій з високим рівнем сформованості міжкультурної компетентності та недостатньо гнучким реагуванням системи вищої професійної освіти на задоволення зазначеного суспільного запиту;

– потребою у фахівцях соціономічних професій із сформованою міжкультурною компетентністю як важливою засадничою основою їхньої професійної мобільності, конкурентоспроможності, способу самореалізації й успішної професійної діяльності у мультикультурному професійному середовищі та недостатньою готовністю ЗВО застосовувати в освітньому процесі системний підхід до формування у них міжкультурної компетентності;

– запитом на зреалізування сучасних підходів до формування міжкультурної компетентності і відсутністю для цього науково обґрунтованих організаційно-педагогічних умов, навчально-методичного та змістово-технологічного забезпечення.

Зазначені чинники є свідченням актуальності піднятої Оксаною Юрїівною наукової проблематики.

Отож, вплив міжкультурного буття сучасної людини на професійну діяльність фахівців соціономічних професій та недостатній рівень наукової розробки проблеми формування їхньої міжкультурної компетентності в педагогічній теорії і практиці зумовили обрання дисертанткою теми дисертаційного дослідження **«Теорія і методика формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження відповідає державним потребам щодо науково-дослідної діяльності та виконувалося як частина реалізації комплексної програми науково-дослідної роботи Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за напрямом

«Психолого-педагогічні механізми створення гендерно-справедливого середовища для дітей та молоді у контексті реалізації Концепції нової української школи» (№ держреєстрації 0119U100477) та «Теоретичні і методичні основи професійної підготовки фахівців соціальної сфери» (державний реєстраційний номер 0114U003074 (Шифр ПВІ-1)). Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 7 від 23 лютого 2016 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 29 березня 2016 р.).

Об'єкт дослідження – міжкультурна компетентність як компонент теорії і практики професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій.

Предмет дослідження – формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій у закладах вищої освіти України.

Мета дослідження полягає в розробці та експериментальній перевірці дієвості системи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій у закладах вищої освіти України.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації. До найбільш визначальних наукових результатів виконаного дисертаційного дослідження вважаємо за доцільне віднести наступні:

– обґрунтування концепції формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій у процесі фахової підготовки в ЗВО;

– наукове обґрунтування, розробку й експериментальну перевірку системи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій у ЗВО;

– визначення організаційно-педагогічних умов формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій у ЗВО;

– розробку й імплементацію навчально-методичного та змістово-технологічного забезпечення формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій у процесі навчальної, практичної,

науково-дослідної, виховної і самоосвітньої діяльності у ЗВО.

Наукова новизна і теоретичне значення отриманих результатів полягає у тому, що здобувачкою наукового ступеня вперше:

– обґрунтовано концепцію формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій у процесі фахової підготовки в ЗВО, котра, доказово ґрунтується на теоретичному, методологічному, методичному та технологічному концептах;

– науково обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено систему формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій у ЗВО, що представлена у формі взаємозумовлених і взаємопов'язаних функціональних блоків, які поєднані між собою ієрархічними зв'язками: *концептуально-цільового* (мета, завдання, методологічні підходи, загальнопедагогічні й спеціальні принципи, суб'єкти й об'єкти досліджуваного процесу); *структурно-змістового* (професіограма, змістова характеристика компонентів міжкультурної компетентності (мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, комунікативного і конативного)); *процесуально-технологічного* (етапи формування міжкультурної компетентності у ЗВО (пропедевтичний, базовий, інтегрувальний, творчий), навчально-методичне та змістово-технологічне забезпечення навчальної, практичної, науково-дослідної, виховної і самоосвітньої діяльності студентів) у ЗВО; *результативно-оцінювального* (критерії, показники, рівні, діагностичний інструментарій, результат сформованості міжкультурної компетентності);

– визначено організаційно-педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій у ЗВО (умотивованість суб'єктів освітнього процесу до навчання і професійної діяльності у міжкультурному середовищі; залучення їх до створення міжкультурного освітнього середовища у ЗВО; забезпечення активного саморозвитку і самовдосконалення майбутніх фахівців через використання та інтеграцію інноваційних педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій);

– розроблено й імплементовано навчально-методичне та змістово-технологічне забезпечення формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій у процесі навчальної, практичної, науково-дослідної, виховної і самоосвітньої діяльності у ЗВО.

Аналіз змістового наповнення дисертаційного дослідження засвідчує грамотність і коректність сформульованих дисертанткою вихідних положень роботи, чіткість в означенні об'єкта, предмету і мети дослідження. Визначені конкретні завдання логічно узгоджені з метою дослідження та відповідають його предмету. Для реалізації поставлених завдань дисертанткою використано цілий комплекс теоретичних, емпіричних і статистичних методів дослідження. Слід відзначити всебічно чітку та обґрунтовану структуру роботи.

У дисертаційному дослідженні Оксани Юріївни Пришляк ґрунтовно та у структурно-логічній послідовності, відповідно до реалізації завдань наукової роботи, схарактеризовано процес формування міжкультурної компетентності як важливої складової компоненти професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій у закладах вищої освіти.

На особливу увагу заслуговують всебічно розроблене та апробоване під час педагогічного експерименту навчально-методичне і змістово-технологічне забезпечення процесу міжкультурної освіти. Формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій здійснювалося у закладах вищої освіти за освітніми програмами підготовки бакалаврів у різних видах освітньої діяльності згідно розробленого навчально-методичного забезпечення:

– навчальній (шляхом засвоєння передбачених освітніми програмами змісту навчальних дисциплін, значна частина з яких була насичена міжкультурним контентом; вивчення за вибором студентів навчальних дисциплін міжкультурного характеру);

– науково-дослідній – шляхом залучення здобувачів вищої освіти до написання індивідуальних дослідних завдань, есе, соціальних проєктів, курсових, кваліфікаційних робіт, у яких присутня міжкультурна проблематика;

– практичній, яка передбачає реалізацію і координацію дій, спрямованих на формування міжкультурної компетентності в процесі різних видів освітніх практик;

– виховній, самоосвітній, волонтерській, спрямованих на формування ціннісних орієнтацій міжкультурного характеру, професійно зумовлених особистісних якостей, необхідних для професійної діяльності у міжкультурному середовищі.

Важливо, що упровадження навчально-методичного та змістово-технологічного забезпечення відбувалося в комплексі із реалізацією організаційно-педагогічних умов формування міжкультурної компетентності, які авторка дисертації визначила у такому формулюванні: умотивованість до навчання і професійної діяльності у міжкультурному середовищі; створення міжкультурного освітнього середовища у закладах вищої освіти; забезпечення активного саморозвитку і самовдосконалення студентів шляхом використання й інтеграцію інноваційних педагогічних та інформаційних технологій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується чіткістю окреслених кваліфікаційних ознак дослідження – метою, визначеними об'єктом і предметом дослідження; підтверджується коректністю постановки розглянутих завдань, обґрунтованістю вихідних положень: теоретико-методологічних засад та джерельною базою дослідження (усього 918 джерел, у тому числі 313 іноземними мовами – англійською, французькою, грецькою).

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування комплексу методів наукового дослідження, зокрема: *теоретичних*: цільовий аналіз наукової літератури з проблеми дослідження; моніторинг інтернет-сайтів ЗВО, що здійснюють професійну підготовку майбутніх фахівців соціономічних професій; концептуально-порівняльний аналіз для визначення поняттєво-категоріального апарату, уточнення сутності дефініцій; систематизація й узагальнення теорій міжкультурної взаємодії і

моделювання міжкультурної компетентності для розробки авторської моделі формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій; структурно-системний аналіз компонентів міжкультурної компетентності; моделювання, узагальнення й класифікація педагогічного експерименту з упровадження системи формування досліджуваного феномена; узагальнення й систематизація даних педагогічного експерименту для здійснення критичної рефлексії; *емпіричних*: педагогічний експеримент для перевірки дієвості впровадження системи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій; кількісні (анкетування, письмове опитування, тестування); обсерваційні (спостереження, моніторинг рівня сформованості міжкультурної компетентності); *статистичних*: методи математичної статистики (обробка даних у системі Matlab) для статистичної обробки даних аналізу результатів педагогічного експерименту.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася упродовж 2016–2020 рр. на базі Волинського національного університету імені Лесі Українки, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», ДВНЗ «Ужгородський національний університет», ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Університету імені Альфреда Нобеля. На різних етапах педагогічного експерименту в ньому взяли участь 170 студентів (96 – експериментальна група і 74 – контрольна) та 26 викладачів ЗВО.

Обґрунтовані О. Ю. Пришляк результати наукового дослідження забезпечують підтвердження новизни і вірогідності загальних висновків дисертації й загалом не викликають сумніву.

Дисертація Оксани Юріївни виконана на належному науковому рівні, що підтверджує фундаментальне оволодіння здобувачкою теорії та методології з досліджуваної проблеми і відповідних методів наукового пошуку. Оформлення

роботи відповідає сучасним вимогам до наукових праць такого рівня. Позитивне враження справляють представлені табличні матеріали та рисунки, що зазначені в дисертації.

Зміст автореферату відображає зміст дисертації та достатньо чітко висвітлює її сутнісні аспекти, основні наукові положення та висновки.

Результати дослідження пройшли достатню апробацію під час науково-практичних заходів різного рівня (конференцій, симпозіумів, семінарів, круглих столів та ін.), у яких брала участь дисертантка як в Україні, так і закордоном.

Значення для науки і практики отриманих авторкою результатів.

Одержані О. Ю. Пришляк результати є достатньо вагомими для сучасної педагогічної науки. Їх важливість першочергово полягає у визначенні теоретичних і практичних засад професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій до фахової діяльності у міжкультурному середовищі. Вони складають теоретично-методологічне та методичне підґрунтя подальших наукових розвідок з проблеми підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій в умовах магістратури та неперервної професійної освіти.

Результати дослідження О. Ю. Пришляк впроваджено в навчально-виховний процес Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-28/01/1'45 від 21.01.2021 р.), ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (довідка № 01-23/74 від 09.02.2021 р.), Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка № 04/479 від 27.01.2021 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка №1291-33/03 від 30.12.2020 р.), Хмельницького національного університету (довідка № 69 від 23.12.2020 р.).

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Належно оцінюючи позитивні здобутки зазначеної праці, вважаємо за доцільне звернути увагу на дискусійні моменти, виявлені недоліки та висловити зауваження й власні судження:

1. Вважаємо у підрозділі 1.3. «Аналіз поняттєво-категоріального апарату дослідження міжкультурної компетентності» дослідниця дещо захопилася

теоретичним аналізом компетентнісного підходу, характеристикою компетентностей та компетенцій. Вважаємо, що цей матеріал можна було б узагальнено подати у вигляді таблиці.

2. У другому розділі «Зарубіжний досвід міжкультурної освіти і професійної підготовки фахівців соціономічних професій до роботи у міжкультурному середовищі» докторантці вартувало, поряд з аналізом досвіду формування міжкультурної компетентності фахівців соціономічних професій у вищих навчальних закладах США та країнах Євросоюзу, охарактеризувати практичний досвід організації міжкультурної освіти у Канаді.

3. Позитивно оцінюючи розроблену дослідницею професіограму фахівця соціономічної професії вважаємо, що виокремлені дослідницею функції, доцільно було доповнити функцією міжкультурної комунікації; адже саме вона відіграє ключову роль у професійному спілкуванні означеної категорії фахівців із представниками різних культур.

4. У підрозділі 4.1. «Професіограма фахівця соціономічної професії в контексті формування міжкультурної компетентності» авторка, базуючись на наукових підходах і позиціях низки зарубіжних і вітчизняних дослідників, виокремлює професійно зумовлені особистісні якості, які мають бути притаманними фахівцям соціономічних професій. Можливо вартувало б згрупувати виокремлені якості і подати їх у вигляді таблиці.

5. Позитивно оцінюючи логіку і змістове наповнення п'ятого розділу дисертації «Імплементация системи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій та перевірка її ефективності» вважаємо, що у підрозділі 5.3. «Організаційно-педагогічні умови ефективного функціонування системи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій» доцільно більше уваги приділити методам і формам активізації ціннісно-мотиваційних механізмів формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій. Наше побажання зумовлене такими міркуваннями: не применшуючи ролі міжкультурних знань та міжкультурної поінформованості, вважаємо, що процес формування міжкультурної компетентності у значній мірі зумовлюється

прийняттям студентами пріоритету міжкультурних цінностей, що допомагає їм усвідомити особисту причетність і відповідальність за гуманізацію системи міжкультурних взаємин.

6. Вважаємо, що посиленню прикладного характеру дослідження у значній мірі сприяв би факт подання у додатках поряд із змістом і завданнями з навчальної дисципліни «Міжкультурна компетентність та міжкультурна комунікація» модулів, тем і завдань з інших навчальних дисциплін. Такий доповнений матеріал сприяв би поглибленому розумінню провідних спрямувань і досягнень майбутніх фахівців соціономічних професій щодо формування у них міжкультурної компетентності.

Водночас висловлені зауваження і побажання не зменшують наукової значимості дисертаційного дослідження і не впливають на його беззаперечну високу позитивну оцінку.

Висновок.

Послідовність викладу матеріалу та доказовість положень і висновків дослідження – це ті характеристики, які надають науковій праці повноти і завершеності. Не викликає сумніву теоретичне і практичне значення проведеного дослідження, оскільки отримані достовірні результати та представлені розгорнуті узагальнення заслуговують на впровадження в освітній процес професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій для роботи у міжкультурному суспільстві.

Відзначаємо змістову насиченість, стилістичну культуру зазначеної дисертації, продуману структуру, науковий характер і ґрунтовність висновків до кожного розділу, концептуальний характер загальних висновків, широту апробації та джерельної бази, різноманіття і креативність додатків.

На підставі проведеного аналізу висновуємо, що результати дисертаційного дослідження мають наукову новизну, теоретичну й практичну значущість, є важливими для педагогічної науки. Отже, правомірно зробити загальний висновок про те, що дисертація на тему **«Теорія і методика формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій»** за актуальністю, змістом, одержаними результатами,

обсягом і оформленням відповідає профілю спеціалізованої вченої ради, положенням пунктів 10, 12, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», а її автор **Оксана Юріївна Пришляк** – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри освітології і педагогіки
Західноукраїнського національного
університету

Лілія РЕБУХА

Підпис	<i>Лілія Ребуха</i>
Завіряю:	<i>Алла Семен</i>
НАЧАЛЬНИК ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ	